

Hemşirelik Son Sınıf Öğrencilerinin İnternlik Programına İlişkin Görüşlerinin Belirlenmesi*

Selma Sabancıoğulları **, Selma Doğan **, Meral Kelleci** Dilek Avcı ***

Özet

Giriş: Hemşirelik eğitiminde önemli bir yere sahip olan uygulama alanları, öğrencilere öğrendiklerini uygulama, profesyonel rolleri ile ilgili modeller görme, var olan sistemin işleyişini gözleme olanağı verirler. **Amaç:** Çalışmanın amacı hemşirelik lisans entegre eğitim programında eğitim gören hemşirelik öğrencilerinin internlik programı sonundaki kazanım ve önerilerini değerlendirmektir. **Yöntem:** Tanımlayıcı olan çalışmanın örneklemini, lisans programında internlik uygulaması yapan 77 son sınıf hemşirelik öğrencisi oluşturmuştur. Veriler, araştırmacılar tarafından geliştirilen bir anket formu ile elde edilmiştir. Form, açık uçlu soru ve kapalı uçlu önermeden oluşmaktadır. Formdaki 10 soru öğrencilerin tanıtıcı bilgilerini, programa ilişkin önerilerini, 17 önerme ise internlik programının hedeflerini içermektedir. Veriler, yüzdelerle değerlendirilmiştir. **Bulgular:** Internlik programı sonunda öğrencilerin çoğunluğu programın kendilerine bilgi ve beceri kazandırarak mesleğe hazırladığını, bu deneyimi yaşamaktan memnun olduklarını belirtmişlerdir (%71.4). Öğrencilerin internlik programında belirlenen hedeflere en yüksek %96.1 ve en düşük %81.8 oranında ulaştıkları saptanmıştır. Öğrencilerin öğretim elemanlarından teorik bilgi ve uygulama becerisi ile ilgili daha fazla danışmanlık yapmalarını istedikleri saptanmıştır. Klinik personelden ise kendilerini iş yükünü azaltan kişiler olarak görmemelerini (%77.9) istemişlerdir. **Sonuç:** internlik programı öğrencilerin mesleki yeterliklerinin artmasına, kendilerini güvenli ve mesleğe hazır hissetmelerine katkı sağlamaktadır. Ancak bu programda öğrenciler eğitimcilerden daha etkin bir danışmanlık hizmeti beklemektedirler.

Anahtar Sözcükler: Hemşirelik lisans eğitimi, İntern programı, Öğrenci görüşleri.

The Determination of Final Year Nursing Students' Perceptions on Internship Program

Background: Practicum areas have an important role in nursing education which enables the students to practice what they have learned. Such areas also let the students to face the models which prepare them for their future roles and the ability to observe the functioning of the existing system. **Objectives:** The aim of the study is to evaluate of the gains and recommendations related to internships program of the final year undergraduate students majoring in a nursing. **Methods:** The sample of this descriptive study consisted of 77 final year students who were doing internships as a part of their undergraduate nursing education. The data were obtained through a questionnaire developed by the researchers. The questionnaire form included open-ended questions and closed propositions. The 10 open-ended statements were related to the students' details and their suggestions for the program while 17 statements were connected to the objectives of the internship. The data were calculated through the percentage values. **Findings:** Most of the students (90.9%) expressed that the internship program furnished them with knowledge and skills for their future profession at the end of internships program. They also stated that they were satisfied with this internship training experience (71.4%). It was identified that in terms of reaching the goals of the internship program the highest rate was 96.1% and the lowest was recorded as 81.8%. Another finding was that the students asked for more consultancy on theoretical knowledge and practical skills from their lecturers. They wanted the staff of the hospitals not to consider them as assistant who lessen their workload (77.9%). **Conclusion:** Internships program contributed to enhance the students' professional competencies, they feel self-confident and ready for the profession. However, the students expected more consultancy from their lecturers.

Key Words: Nursing undergraduate, Internship program, Students' opinions.

Geliş tarihi:21.03.2011 Kabul tarihi: 01.01.2012

İknojik bilişim çağı olarak bilinen 21. yüzyılda, küreselleşme ve demografik yapının değişimi sağlık hizmetlerini de etkilemiştir (Bayık, 2001; Jacobs, Rosenfeld ve Haber, 2003). Yaşam süresinin uzaması, hastalıkların önlenmesi, tanı ve tedavi yöntemlerinin gelişmesi, sağlık hizmetine olan talep ve evde bakım hizmetlerinin artması, sağlık bakım hizmetinde maliyetin azaltılması eğilimi sağlık hizmetlerinin sunumunu önemli ölçüde değiştirmiştir (American Association of Colleges of Nursing (AACN), 1998; Bayık, 2001). Değişen ve gelişen sağlık sistemi, bireylerin temel sağlık gereksinimlerini, dolayısıyla hemşirelik eğitimini de etkilemekte ve hemşire eğitimcileri geleceğin hemşirelerini yetiştirmede daha büyük sorumluluklar yüklemektedir (Mohamed Ali ve El Sebai, 2010). Hemşirelerin daha kapsamlı bilgi edinmeleri, bakım deneyimlerini zenginleştirmeleri, teknolojiyi kullanabilmeleri ve hemşirelik amaçlarını değerlendirerek hastaya bu karmaşık sistem içinde destek olmaları kaçınılmazdır. Dolayısıyla hemşirelik eğitiminin de bu doğrultuda yenilenmesi zorunludur. Çünkü hemşirelik hizmetlerinin etkin bir şekilde yürütülebilmesinde eğitimin önemli bir yeri vardır. Hemşireliğin eğitimi ve yasal sorunları gelişmiş ülkelerde çoğunlukla iyileştirildiği halde, ülkemizde hemşirelik eğitimi ve uygulamalarında kalite arayışları devam etmektedir (Bayık, 2001; Orak, Orhan, Ağırman ve Özgürce, 2008; Sökmen ve Baykal, 2001).

Dünyada olduğu gibi ülkemizde de hemşirelik eğitim sistemini değiştirmek ve geliştirmek için hemşirelik eğitiminde girişimci, kollaboratif, bileşik model gibi çeşitli eğitim modelleri üzerinde tartışılmaktadır (Sütçü ve Akbayrak, 2001; Özen, Kırmızıoğlu, Sandıkçı ve Zaferoğlu, 2005; Gümral ve Coşar 2006). Bu modeller içinde en yaygın uygulanan ise son yıl içinde düzenlenen klinik eğitim ağırlıklı programlardır.

Klinik eğitim hemşirelik eğitiminde önemli bir yer tutar. Hemşirelik eğitiminde önemli bir yere sahip olan uygulama alanları, öğrencilere öğrendiklerini gerçek ortamda uygulama, kendilerini geleceğe hazırlayan rollerle ilgili modeller görme ve var olan sistemin işleyişini gözleme olanağı verirler (Karaöz, 1997). Klinik öğretim, öğrenciye, teorik bilgisini uygulamaya koyma, mesleki kimlik kazanma (Peyrovi, Nikrawesh, Oskouie ve Berterö, 2005) ve yaparak öğrenme fırsatı veren bir süreç olarak tanımlanabilir (Tiwari, Lam, Yuen, Chan, Fung ve Chan, 2005; Akyüz, Tosun, Yıldız ve Kılıç, 2007). Klinik öğretim ile öğrencilerin önceden kazandıkları temel bilimsel bilgileri uygulamadaki becerilerle entegre etmeleri, tanı, tedavi ve hasta bakımına ilişkin konularda yeterli olmaları, mesleki ve kişisel beceri davranışları kazanmaları amaçlanmaktadır (Çavuşoğlu, 1991; Donaldson ve Carter, 2005).

Günümüz hemşirelik eğitiminde bilgilerin ve becerilerin bütünleştirildiği entegre modellerde, öğrencilerin mezuniyete daha etkili olarak hazırlanmaları için, son sınıfta eğitim süresince edindiği tüm bilgi ve becerileri bütünleştirildiği internlik uygulama programlarına yer verilmeye başlanmıştır. İnternlik uygulama programları öğrencilerin, gerçek çalışma ortamında karşılaşılabileceği sorunları daha

* Çalışma 12. Ulusal (Uluslar arası Katılımlı) Hemşirelik Kongresinde poster bildirisi olarak sunulmuştur. 20-24 Ekim 2009, Sivas. **Cumhuriyet Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Sivas, selma.ssabanci@gmail.com ***Balıkesir Üniversitesi Bandırma Sağlık Yüksekokulu, Bandırma/Balıkesir.

kapsamlı olarak görebileceği ve müdahale etme deneyimi kazanabileceği programlar olarak değerlendirilmektedir. Dünyadaki Hemşirelik okullarının pek çoğu hemşirelik eğitim programlarının son yılını eğitimciler tarafından danışmanlık yapılan ve klinik hemşireleri ile birlikte çalışılan, internlik uygulamaları şeklinde düzenlenmişlerdir (Harrison, Stewart, Ball ve Brat, 2007; Kim 2007). Dünyadaki internlik uygulama programlarının süresi ve planlama şekli üniversitelere göre farklılık göstermekle birlikte temelde benzer hedefler doğrultusunda yapılandırıldığı görülmektedir (Heslop, MnIntyre ve Ives, 2001). Bu hedefler; mezuniyet öncesi öğrencilerin mesleğe oryantasyonlarını ve kendine güvenlerini artırma, profesyonel hemşireliğe geçişi kolaylaştırma, hemşirelik becerilerini pekiştirme ve mesleki sosyalizasyonu artırma şeklinde özetlenebilir. İnternlik programında öğrencilerden kendi kendilerini yönetmeleri ve kendi öğrenme ihtiyaçlarından sorumlu olmaları beklenmektedir (Chung, Wong, Cheung 2008). İnternlik programının genelinde öğrenciler dahiliye, cerrahi, pediatri, kadın doğum, ruh sağlığı gibi klinik alanlarda uygulamalarını gerçekleştirmektedirler (Chung, Wong, Cheung 2008; Harrison ve ark 2007). Bu programların çoğunda öğrenciler klinik öğrenme deneyimlerini kolaylaştırmak için bir takım eğitim materyalleri (öğrenme hedefleri listesi, psikomotor beceri listesi, bakım planı vs..) hazırlamaktadırlar (Chung Wong, Cheung 2008; Kim 2007). İnternlik programlarının süresi üniversitelere göre değişmekle birlikte, program süresi dört-altı hafta (Chung Wong, Cheung 2008; Cooper, Taft, Thelen 2005) ile, 36-54 hafta (Harrison ve ark 2007; Peyrovi ve ark 2005; Kim 2007) arasında çeşitlilik göstermektedir. Bu programların uygulandığı ülkelerde yapılan çalışmalarda internlik programının öğrencilerin bireysel ve mesleki gelişimine olumlu katkı sağladığı (Cooper, Taft ve Thelen, 2005), öğrencileri profesyonel role hazırladığı (Harrison, Stewart, Ball ve Brat, 2007), mesleki yeterliliği arttırdığı (Sevean, Poole ve Strickland, 2005), teorik ve pratiği bütünleştirdiği vurgulanmaktadır (Kim, 2007). Ayrıca bu çalışmalarda, internlik programında deneyimli ve profesyonel hemşireler ile klinik eğitim yaşantısı geçiren öğrencilerin kliniğe daha rahat uyum sağladıkları, profesyonel rol kavramını daha iyi yerleştirdikleri (Harrison ve ark 2007), kritik düşünme becerilerinin geliştiği, öz yeterliklerinin (Kim, 2007; Harrison ve ark 2007) ve iletişim becerilerinin arttığı belirtilmektedir (Cooper ve ark, 2005; Kim, 2007).

Ülkemizde hemşirelik eğitiminde internlik uygulaması yaygın olmayıp, bazı hemşirelik programlarına yeni entegre edilmektedir. Hemşirelik eğitiminin son sınıfında uygulamaya ağırlıklı olan internlik programını birkaç üniversitedeki hemşirelik ve sağlık yüksekokulları uygulamış ya da değişik şekliyle uygulamaktadır (Akman ve ark, 2004; Arıkan, Öner, Baybuğa ve Duygulu, 2004; Orak ve ark, 2008; Sütçü ve Akbayrak, 2001; Tosun ve ark, 2008). Türkiye’de de bu programlarla ilgili yapılmış çalışmalar bulunmaktadır. Tosun ve arkadaşlarının (2008) öğrencilerin intern eğitim programından beklentileri ile program sonunda kazanım ve önerilerini değerlendirdikleri çalışmada, öğrenciler bu eğitim deneyiminden memnun olduklarını (%41.4), kendilerini teorik ve pratik yönden ilerlemiş olarak gördüklerini, kendilerini mesleğe hazır hissettiklerini (%48.3) ve kendilerine olan güvenlerinin (%40.5) arttığını iletmışlerdir. Gümrall ve Coşar (2006) tarafından yapılan çalışmada öğrencilerin tamamına yakını internlik uygulaması ile ilgili olumlu görüş belirtmişlerdir. Aynı

çalışmada öğrencilerin büyük çoğunluğu kendisini melseğe hazır hissettiğini, öğrencilerin yarısı ise özgüven ve yeterlik kazandıklarını ifade etmişlerdir. Orak ve arkadaşlarının (2008) intern öğrencilerinin klinik uygulaması hakkındaki bilgi ve tutumlarını belirledikleri çalışmada, öğrencilerin %96’sı internlik eğitimi yararlı bulduklarını, %75’i internlik sistemini diğer hemşirelik öğrencilerine önerdiklerini iletmışlerdir.

Bu kapsamda hemşirelik eğitiminde öngörülen hedeflere ulaşabilmek amacıyla Cumhuriyet Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü lisans eğitiminde entegre müfredat programını uygulamaya başlamıştır. Entegre eğitim sistemine göre birinci, ikinci ve üçüncü sınıflardaki hemşirelik dersleri temel tıp bilimleri dersleri ile entegre bir şekilde, grup çalışmaları, laboratuvar çalışmaları, vaka oturumları, seminer, proje, grup sunumları, kurum ziyaretleri gibi çeşitli uygulamalarla gerçekleştirilmektedir. Üçüncü sınıf öğrencileri bunlara ilave olarak kliniklerde hemşirelik sürecini kullanmakta ve hazırladıkları bakım planı çerçevesinde hasta bakımı vermektedir. Entegre programın 4. sınıfında ise internlik uygulaması yer almaktadır. Bu okuldaki intern programında öğrencinin, profesyonel ve güvenli bakım hizmeti sunabilmesi için, üç yıllık hemşirelik eğitimi süresince kazandığı bilgi, beceri ve tutumları gerçek yaşam ortamında pekiştirmesi amaçlanmaktadır. İnternlik uygulamasının hedefleri ise; sağlıklı ve hasta bireyi biyopsikososyal boyutları ile sistematik yaklaşımı kullanarak değerlendirmesi, bakımında temel terapötik iletişim becerilerini kullanması, ekip üyeleri ile işbirliği yapması, etik duyarlılık içerisinde temel etik kurallara uygun bakım vermesidir. Ayrıca, hemşireliğin sorunları ve gereksinimlerine yönelik çözüm üretebilmesi, sağlık politikaları ve hemşireliğe yansımalarını kritik edebilmesi, çalıştığı ortamlarda karşılaşılan sorunların çözümüne yönelik proje geliştirebilmesi, hemşirelikte örgütlenmenin önemi ve gereğini değerlendirmesi programın hedefleri arasında yer almaktadır.

Bu hedefler doğrultusunda intern uygulamasında öğrenciler yedi rotasyon grubuna ayrılarak temel alanlarda (Dahili klinikler, Cerrahi klinikler, Kadın Doğum Kliniği, Pediatri klinikleri, Psikiyatri Kliniği ve Yoğun Bakım klinikleri ve Sağlık Ocakları) ve her rotasyon grubunda 20 iş gününü kapsayan uygulamalarını tamamlamaktadırlar. İnternlik uygulaması süresince öğrencilerden internlik programı için belirlenen hedefleri başarması beklenmektedir. Bu doğrultuda öğrencilerin her rotasyon için bakım planı, etkileşim raporu, seminer, proje, öğretim planı yapmaları, profesyonel tutum göstermeleri, yazılı ve sözlü sınav notundan oluşan bir uygulama notundan başarılı olmaları beklenmektedir.

Cumhuriyet Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü’nde uygulanan entegre program kapsamındaki internlik programının etkinliğini ve sonuçlarını değerlendirmek, önümüzdeki yıllarda bu programın daha verimli uygulanması için önemlidir. Dolayısıyla öğrencilerin program hakkındaki görüşleri ve önerileri değerlendirilmeye alınmalıdır. Öğrencilerin bu konudaki görüşlerinin internlik uygulamalarının geliştirilmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu nedenle, araştırma entegre programda eğitim gören hemşirelik öğrencilerinin internlik eğitim programı sonundaki kazanım ve önerilerini değerlendirmek amacıyla yapılmıştır.

Yöntem

Araştırmanın Tipi

Araştırma tanımlayıcı olarak yapılmıştır.

Araştırmanın Yapıldığı Yer

Çalışma Cumhuriyet Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik bölümü öğrencileri ile yapılmıştır. Kurumda 2004-2005 eğitim- öğretim döneminden itibaren entegre eğitim programı uygulanmaktadır. Öğrenciler 12 kişilik gruplar halinde dahiliye, cerrahi, yoğun bakım, kadın-doğum, pediatri, psikiyatri, halk sağlığı alanlarının her birinde haftada da dört gün, beş hafta süre ile uygulamalarını devam ettirmişlerdir.

Araştırmanın Örnekleme

Araştırmanın örneklemini 2008-2009 eğitim döneminde intern eğitim programında olan 82 dördüncü sınıf öğrencisi oluşturmuştur. Formun uygulandığı gün 5 öğrenci devamsızlık yaptığı için 77 öğrenci formu doldurmuştur. Örneklemin % 94'üne ulaşılmıştır.

Veri Toplama Araçları

Veriler intern eğitim programının amaç ve hedefleri göz önünde bulundurularak araştırmacılar tarafından geliştirilen anket formu ile elde edilmiştir. Formdaki sorular üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm öğrencilerin tanıtıcı bilgileri (yaş, mezun olduğu lise) ve internlik programından memnuniyetleri ve genel görüşlerini belirlemeye yönelik sorulardan oluşmaktadır. İkinci bölüm internlik

programının etkinliğini değerlendirmek amacıyla internlik programının hedeflerine ulaşma durumlarına ilişkin önermeleri içermektedir. Üçüncü bölümde ise öğrencilerin internlik programına ilişkin önerilerinin belirlenmesine yönelik sorular bulunmaktadır. Birinci (7 soru) ve üçüncü bölümde (3 soru) toplam 10 açık uçlu soru bulunmaktadır. İkinci bölümde ise internlik hedeflerinin değerlendirildiği 17 kapalı uçlu önerme bulunmaktadır. Bu bölümdeki önermeler "evet", "hayır" ve "kısmen" şeklinde seçenekleri olan maddeler halinde yapılandırılmıştır. Formda herhangi bir puanlama yapılmamış, öğrencilerin verdiği cevaplar sayısal olarak değerlendirilmiştir. Anket formunun oluşturulmasında çalışmanın yapıldığı okulda intern eğitiminden sorumlu olan üç hocadan uzman görüşü alınmıştır. Öğrenciler formu, internlik programı sona erdikten sonra sınıf ortamında doldurmuşlardır. Formun doldurulma süresi ortalama 10 – 15 dakika sürmüştür.

Verilerin Değerlendirilmesi

Çalışmada elde edilen veriler bilgisayar ortamında SPSS 16.0 paket programında yüzdelerle değerlendirilmiştir.

Araştırmanın Etik Yönü

Çalışma başlamadan önce okul yönetiminden çalışmanın yapılabilmesi için izin alınmıştır. Öğrencilere çalışma hakkında bilgi verilerek sözel onamları alınmıştır. Çalışma ile ilgili bilgilendirme sonrası öğrencilerin tümü çalışmaya katılmaya istekli olmuşlardır.

Bulgular

Çalışma kapsamına alınan öğrencilerin yaş ortalamasının 22.63+0.95 olduğu, %64.9'unun düz liseden mezun oldukları belirlenmiştir.

Tablo 1. Öğrencilerin İnternlik Programının Mesleki Becerilerin Gelişimine Katkısı İle İlgili Görüşleri (n = 77)

İnternlik Programının Mesleki Becerilerin Gelişimine Katkısı	Evet		Kısmen		Hayır	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
İnternlik programı; hemşirelik bakım becerilerimin gelişimini sağladı.	73	94.8	4	5.2		
Hemşirelik sürecine uygun çalışma becerilerimin gelişmesine katkı sağladı.	70	90.9	6	7.8	1	1.3
Hastalar ve diğer bireylerle iletişim becerilerimin gelişmesine katkı sağladı.	74	96.1	3	3.9		
Hasta/bireylere öğretim yapma becerilerimin gelişmesine katkı sağladı.	74	96.1	3	3.9		
Klinik uygulamalarda etik sorunların farkına varma becerilerim gelişti.	74	96.1	3	3.9		
Klinik/saha uygulamasında hatalı (malpractice) uygulamaları fark etme becerilerim geliştirdi	75	97.4	2	2.6		
Genel olarak sorun çözüme becerilerimin gelişmesine katkı sağladı.	74	96.1	3	3.9		
Ekiple iletişim ve ekip çalışmasına yönelik becerilerimin gelişmesine katkı sağladı.	71	92.2	6	7.8		
Grupla bir arada çalışma becerilerimin gelişmesini sağladı.	70	90.9	7	9.1		
Bakımda teknolojik olanakları (bilgisayar vb gibi) kullanma becerilerimi geliştirdi.	66	85.7	8	10.4	3	3.9
Yaşam boyu öğrenme alışkanlığı geliştirmeme katkı sağladı.	71	92.2	6	7.8		
Mesleki bilgiye dayalı uygulama yapma becerilerimi geliştirdi.	72	93.5	5	6.5		
Liderlik becerilerimin gelişmesine katkı sağladı.	66	85.7	11	14.3		
Yönetim becerilerimin gelişmesine katkı sağladı.	63	81.8	14	18.2		
Mesleğe bağlılığımın gelişmesine katkı sağladı.	68	88.3	8	10.4	1	1.3
Kişisel gelişimime katkı sağladı.	67	87.0	8	10.4	2	2.6
Profesyonel hemşirelik anlayışımın gelişmesine katkı sağladı.	72	93.5	5	6.5		

Tablo 1'de öğrencilerin internlik programının mesleki becerilerinin gelişimine katkısına yönelik görüşleri yer almaktadır. Öğrenciler intern eğitim programının hedefleri doğrultusunda belirlenmiş 17 mesleki beceriye yönelik

hedeflere en yüksek %97.4 ve en düşük % 81.8 oranında ulaştıklarını belirtmişlerdir. Öğrenciler internlik programının hedeflerinden, iletişim ve öğretim becerilerinin gelişmesi (%96.1), etik sorunların (%96.1) ve hatalı uygulama

maların farkına varma (%97.4) ve bakım becerilerini (%94.8) en çok geliştirdiğini belirtirken, yönetim (%81.8) ve liderlik (%85.7), bakımda teknolojik olanakları kullan-

ma (%85.7) gibi hedefleri içeren becerilerinin daha az geliştiğini ifade etmişlerdir.

Tablo 2. Öğrencilerin İnternlik Programı Hakkındaki Genel Görüşleri (n = 77)

İnternlik Programı Hakkında Görüşler	Sayı	%
İnternlik programı klinik/saha uygulamalarından memnun olma		
Memnunum	55	71.4
Kısmen Memnunum	20	26.0
Memnun Değilim	1	1.3
Hiç Memnun Değilim	1	1.3
İnternlik programını diğer hemşirelik öğrencilerine önerme		
Evet	68	88.3
Kararsızım	7	9.1
Hayır	2	2.6
İnternlik programı klinik/saha uygulamalarında yeterli bilgi/beceri kazanma		
Evet	70	90.9
Kısmen	6	7.8
Hayır	1	1.3
İnternlik programı klinik/saha uygulamalarında teorik yönden gelişme/kendisini yeterli bulma		
Çok yeterli	18	23.4
Yeterli	50	64.9
Kısmen yeterli	9	11.7
İnternlik programı klinik/saha uygulamalarında uygulama becerileri yönünden gelişme/kendisini yeterli bulma		
Çok yeterli	27	35.1
Yeterli	46	59.7
Kısmen yeterli	4	5.2

Tablo 2’de, öğrencilerin internlik programı hakkındaki genel görüşleri verilmiştir. İntern eğitim programı sonunda öğrencilerin çoğunluğu bu eğitim deneyimini yaşamaktan memnun olduklarını (%71.4), internlik programını diğer hemşirelik öğrencilerine de önerdiklerini (%88.3), intern-

lik programının kendilerine yeterli bilgi ve beceriyi kazandırdığını (%90.9), teorik (%64.9) ve uygulama becerileri (59.7) yönünden kendilerini yeterli bulduklarını belirtmişlerdir.

Tablo 3. Öğrencilerin Öğretim Elemanı ve Klinik Personelinden Beklentileri (n=77)*

Öğretim Elemanından Beklentiler	Sayı	%
İnternlik uygulaması süresinde teorik bilgi, uygulama becerisi ile ilgili danışmanlık vermeleri	28	36.4
Öğrencilere anlayışlı ve adaletli davranmaları	24	31.2
Öğrenci ile etkili ve yargılayıcı olmayan iletişim kurmaları	22	28.6
Beklentilerini azaltmaları/çok fazla beklenti koymamaları	10	13.0
İnternlik uygulaması süresinde psikolojik anlamda destek ve danışmanlık vermeleri	9	11.7
Görüş belirtmeyen	9	11.7
Değerlendirme yaparken objektif olmaları	8	10.4
Klinikte öğrencinin yanında olmaları	7	9.1
Klinik Personelinden Beklentiler		
İş yükünü azaltan kişiler olarak görmemeleri	60	77.9
Öğrenmeye teşvik etmeleri	23	29.9
Öğretici ve paylaşımcı bir yaklaşım göstermeleri	18	23.4
Öğrenciyi öğretim elemanına şikayet ile tehdit etmemeleri	15	19.5
Ekibin bir üyesi gibi davranmaları	14	18.2
Etkili iletişim kurmaları	8	10.4

* ifadeler birden fazladır. Yüzdeler toplam n sayısına göre alınmıştır.

Tablo 3’de öğrencilerin öğretim elemanlarından ve klinik personelinden beklentileri görülmektedir. Öğrencilerin öğretim elemanlarından beklentilerinin çoğunlukla, internlik programı sürecinde kendilerine teorik bilgi ve uygulama becerisinde danışmanlık yapmaları (%36.4), anlayışlı ve adaletli olmaları (%31.2), öğrenci ile etkili ve yargılayıcı olmayan iletişim kurmaları (%28.6), öğrenciyi çok fazla beklenti koymamaları (%13.0) ve kliniklerde

yanlarında olmaları (%9.1) yönünde olduğu görülmüştür. Klinik personelinden beklentilerini ise; kendilerini iş yükünü azaltan kişiler olarak görmemeleri (%77.9) öğrenmeye teşvik etmeleri (%29.9) ve açıklayıcı ve bilgilendirici olmaları (%23.4) şeklinde sıralamışlardır. Ayrıca intern öğrenciler çoğunlukla öğretim elemanlarına (%66.2) ve klinik hemşirelerine (%50.6) danışarak hasta bakım sorunlarını çözdüklerini ifade etmişlerdir. Bunun yanı sıra

öğrenciler kendi sorumluklarını, bütüncül hasta bakımı vermek (%49.3), eksik olan teori ve pratiği geliştirmek (%32.5) ve profesyonel hemşire kimliğine uygun davranışlarda bulunma (%18.2) olarak belirtmişlerdir.

Tablo 4'te öğrencilerin klinik uygulama alanlarına ilişkin önerileri verilmiştir. Öğrenciler internlik programı-

na ilişkin önerilerini acil stajının 5 hafta olması (%18.2), devlet hastanelerinde de staj yapılması (%13.0), ameliyathane, doğumhane, poliklinik gibi yerlerde staj alanı olması (%9.1) gerektiği şeklinde belirtmişlerdir.

Tablo 4. Öğrencilerin Klinik Uygulama Alanlarına İlişkin Önerileri (N=77)

Klinik uygulama alanlarına ilişkin öneriler	Sayı	%
Görüş belirtmeyen	46	59.7
Acil stajı 5 hafta olmalı	14	18.2
Üniversite hastanesi ile birlikte devlet hastanelerinde de staj yapılmalı	10	13.0
Ameliyathane, doğumhane, poliklinik gibi yerlerde staj alanı olmalı	7	9.1

Tartışma

Günümüz sağlık sistemi içinde lisans eğitimi görmüş hemşirelerden daha üst düzeyde uygulama yapmaları, çok daha etkin çalışmaları beklenmektedir. Bu durum insan sağlığına profesyonel boyutta hizmet verecek hemşirelerin lisans eğitim programının düzenlenmesini gerektirmektedir (Akman ve ark, 2004; Orak, Ersin, Güngör ve Yörük, 2003; Sütçü ve Akbayrak, 2001). Hemşire eğitimcilerin iyi bir eğitim programı yapıp yapmaması, hemşireliğin ya geleneksel yolla sürmesine neden olacak ya da 21. yüzyılın sağlık sistemleri içerisindeki etkin yerini almasını sağlayacaktır (AACN, 1998). Bu amaçla birçok hemşirelik eğitim kurumunda eğitimde en iyiye ulaşma çabaları ile eğitim müfredatları değiştirilmeye başlanmıştır (Orak ve ark, 2008; Sütçü ve Akbayrak, 2001; Tosun ve ark, 2008). Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Bölümü'nde sürdürülen internlik programı da bu arayışın bir sonucudur. Bu çalışmada interlik programından mezun olan son sınıf hemşirelik öğrencilerinin programın hedeflerine ulaşma, programdan memnuniyet ve gelecek eğitim yılları için önerilerinin belirlendiği bulgular tartışılmaktadır.

İntern Eğitim Programının Hedefleri

Çalışmamızda, öğrencilerin intern eğitim programının hedefleri doğrultusunda oluşturulan 17 mesleki beceriye yönelik hedeflere büyük oranda ulaştıkları belirlenmiştir. Diğer ülkelerde lisans düzeyinde hemşirelik eğitimi veren okullarda, son sınıf öğrencilerinin klinik uygulamalarını değerlendirmeye yönelik yapılan çalışmalarda da, eğitim programları farklılık göstermekle birlikte benzer sonuçlar vurgulanmıştır. Öğrenciler son sınıf klinik uygulamalarının kendilerini profesyonel role hazır hissetmelerini, teorik ve pratiği bütünleştirebilmelerini ve mesleki yeterliliklerinin artmasını sağladığını belirtmişlerdir (Cooper, Taft ve Thelen, 2005; Harrison, Stewart, Ball ve Brat, 2007; Kim, 2007; Sevean, Poole ve Strickland, 2005). Türkiye'de internlik programının değerlendirilmesi ile ilgili yapılan çalışmalarda da benzer sonuçlar elde edilmiştir. Tosun ve arkadaşlarının (2008) öğrencilerin intern eğitim programından beklentileri ile program sonunda kazanım ve önerilerini değerlendirdikleri çalışmada, öğrencilerin yarıya yakını kendilerini mesleğe hazır hissettiklerini, kendilerine olan güvenlerinin arttığını iletilmişlerdir. Gümrall ve Coşar (2006) ve Erenel, Dal, Kutlutürkan ve Vural (2008) tarafından yapılan çalışmalarda öğrencilerin tamamına yakını internlik uygulaması ile ilgili olumlu görüş belirtmişlerdir. Aynı çalışmalarda öğrencilerin büyük çoğunluğu kendisini mesleğe hazır hissettiğini, öğrencilerin yarısı ise özgüven ve yeterlik kazandıklarını ifade etmişlerdir. İnternlik eği-

tim programı, öğrencinin profesyonel ve güvenli bakım hizmeti sunabilmesi için, üç yıllık hemşirelik eğitimi süresince kazandığı bilgi, beceri ve tutumları gerçek yaşam ortamında pekiştirmesini amaçlamaktadır. Bu çalışmada, programın öğretim elemanları ve klinik personellerinin katkılarıyla verimli şekilde yürütüldüğü, öğrencilerin mesleki gelişimlerine olumlu katkı sağladığı belirlenmiş ve intern eğitim programının hedeflerine ulaşıldığı görülmüştür.

Ayrıca öğrenciler internlik programının hedeflerinden, iletişim ve öğretim becerilerinin gelişmesi, etik sorunların ve hatalı uygulamaların farkına varma, bakım becerilerini çok iyi geliştirdiğini belirtirken, yönetim ve liderlik, bakımda teknolojik olanakları kullanma gibi hedefleri içeren becerilerinin daha az geliştiğini ifade etmişlerdir. Bu sonuçlara dayanarak genelde hedeflere ulaşma konusunda öğrenci görüşlerinin çok olumlu olduğu, bu sonuca öğrencilerin klinik uygulamada seminer, proje, hemşirelik süreci ile çalışma ve öğretimler yapma vb. uygulamalarının olumlu etkisinin olduğu söylenebilir. Ancak yönetim, liderlik ve bakımda teknoloji kullanma becerilerinin gelişimine yönelik değerlendirmelerinin diğerlerine göre daha düşük düzeyde olmasının nedeni staj sürelerinin kısa olması, uygulamanın yapıldığı kurumda bakımda otomasyon sistemine geçilmemesi, teknolojik araç gereç kullanımının yeterli olmaması ve bu becerileri ortaya koymak için daha uzun süreler olması gerektiği şeklinde yorumlanabilir.

İntern Programından Memnuniyetleri

Çalışmada, intern eğitim programı sonunda öğrencilerin çoğunluğunun bu eğitim deneyimini yaşamaktan memnun oldukları, internlik programını diğer hemşirelik öğrencilerine de önerdikleri saptanmıştır. Yurt dışı ve yurtiçinde bu konu ile ilgili yapılan çalışmalarda benzer sonuçlar elde edilmiştir. Espeland ve Indrehus (2003) öğrencilerin % 70'inin klinik uygulamadan memnun olduklarını saptamışlardır. Orak ve arkadaşlarının (2008) Isparta Sağlık Yüksekokulu intern öğrencilerinin klinik uygulaması hakkındaki bilgi ve tutumlarını belirledikleri çalışmada, öğrencilerin tamamına yakını internlik eğitimini yararlı bulduklarını, çoğunluğu internlik sistemini diğer hemşirelik öğrencilerine önerdiklerini iletilmişlerdir. Ayrıca bu çalışmada öğrenciler internlik programının kendilerine yeterli bilgi ve beceriyi kazandırdığını, teorik ve uygulama becerileri yönünden kendilerini yeterli bulduklarını belirtmişlerdir. Tosun ve arkadaşlarının (2008) yapmış olduğu çalışmada, internlik programının sonunda öğrenciler bu eğitim deneyiminden memnun olduklarını, kendilerini teorik ve pratik yönden ilerlemiş olarak gör-

düklerini ifade etmişlerdir. Bu çalışmada, öğrencilerin programdan memnuniyetlerinin yüksek olması, internlik programı süresince aldıkları yoğun mesleki uygulamaların katkısı ile çalışma hayatlarına yüksek düzeyde uyum sağlayabileceklerini göstermesi açısından önemlidir.

İntern Programına İlişkin Beklenti ve Öneriler

Çalışmamızda, öğrencilerin öğretim elemanlarına ilişkin beklentileri genelde olumlu olmasına rağmen, öğrencilerin üçte biri internlik programı sürecinde öğretim elemanları tarafından kendilerine teorik bilgi ve uygulama becerisi ile ilgili daha fazla danışmanlık yapmalarını, etkili ve yargılayıcı olmayan bir iletişim kurmalarını istemişlerdir. Bu dikkate alınması gereken bir sonuçtur. Yurtdışında yapılmış bazı çalışmalarda da, intern öğrencilerin sorumlu öğretim elemanlarından beklentilerinin benzer olduğu görülmektedir. Öğretim elemanlarından beklentiler; öğrencilerin otonomilerinin artması için bireysel uygulama fırsatı vermeleri (Harrison ve ark, 2007), öğrencilere pozitif geri bildirimlerde bulunmaları, öğrencilerin duygu ve düşüncelerini anlamaları (Cooper ve ark, 2005), klinik personeli ve öğrenciler arasındaki iletişimi kolaylaştırma-ları (Mailloux, 2006) ve öğrenciyi destekleyici olmalarıdır (Heslop, McIntyre ve Ives, 2001; Sevean ve ark, 2005; Peyrovi ve ark, 2005). Tosun ve arkadaşlarının (2008) yaptığı çalışmada ise internlik programı başlangıcında öğrenciler beklentilerini sırasıyla, öğretim elemanlarının anlayış göstermeleri, kliniklerde yanlarında olmaları, uygulamalarda yardımcı olmaları ve teorik yönden desteklemeleri şeklinde ifade etmiş, programın sonunda öğrencilerin yarısından fazlası bu beklentilerinin yeterince karşılandığını belirtmişlerdir. Çalışmamızın sonucu doğrultusunda öğrencilerin klinik alanda danışmanlık ihtiyacı duydukları konuların belirlenmesi ve öğretim elemanı öğrenci iletişiminin ayrıntılı değerlendirilebilmesi için ileri kalitatif çalışmaların yapılması önerilebilir.

Az bir oran olmakla birlikte öğrenciler öğretim elemanlarının kliniklerde yanlarında olmaları yönünde beklentilerini ifade etmişlerdir. Tosun ve arkadaşlarının (2008) yaptığı çalışmada ise öğretim elemanlarının klinikte yanlarında olmasını isteyen öğrencilerin oranı bu çalışma bulgularından daha yüksek (%31.0) saptanmıştır. Ayrıca bu çalışmada intern öğrencilerin yarısından fazlası öğretim elemanlarına, yarısı klinik hemşirelerine danışarak hasta bakım sorunlarını çözdüklerini ifade etmişlerdir. Tosun ve arkadaşlarının (2008) yaptığı çalışmada ise öğrencilerin tamamına yakınının hasta bakım sorunlarını klinik hemşirelerine ve öğretim elemanlarına danışarak çözme yoluna gittikleri saptanmıştır. Chung, Wong ve Cheung (2008) da yaptıkları çalışmada son sınıf öğrencilerinin klinik uygulamalarda kendilerinden ve klinik ortamdan kaynaklanan sorunları çözmek için öğretim elemanlarının kliniklerde yanlarında olmalarını istediklerini belirtmişlerdir. Diğer çalışma sonuçları ile kıyasladığımızda, bu bulgu öğrencilerimizin klinik bakım uygulamalarında bağımsız karar verme becerilerinin daha iyi olduğunu, kendilerini daha güvenli hissettiklerini ve daha az danışmanlık alma ihtiyacında olduklarını düşündürmektedir. Ayrıca, bu çalışmada öğrencilerin az bir oran olmakla birlikte öğretim elemanlarının klinikte yanlarında olmalarını istemeleri, öğrencilerin eğitimcilerin uygulama alanlarında rol modeli olmasını istedikleri, uygulamalarında ve klinik kararlarında kendilerini daha güvenli hissetme ve her an danışmanlık alma ihtiyacında oldukları şeklinde yorumlanabilir.

Çalışmada öğrenciler, klinik personelinden beklentilerini ise; kendilerini iş yükünü azaltan kişiler olarak gör-

memeleri, öğrenmeye teşvik etmeleri, açıklayıcı ve bilgilendirici olmaları şeklinde sıralamışlardır. Tosun ve arkadaşları (2008) ile Heslop, McIntyre ve Ives (2001) yapmış oldukları çalışmalarda da öğrencilerin klinik personelinden beklentilerinin benzer olduğu saptanmıştır. Tosun ve arkadaşlarının (2008) çalışmasında öğrencilerin klinik personelinden beklentileri genellikle, kendilerini sağlık ekibinin bir üyesi olarak görmeleri, açıklayıcı ve bilgilendirici olmaları, yardımcı ve hoşgörülü olmaları ve uygulamalarda fırsat vermeleri yönünde olmuştur. Heslop, McIntyre ve Ives (2001) çalışmalarında son sınıf öğrencilerinin intern uygulaması öncesinde beklentilerini belirlediği çalışmada, öğrenciler, öğretici, iyi ilişkilerin olduğu ve destekleyici bir klinik ortam beklediklerini belirtmişlerdir. Yurtdışında yapılan diğer çalışmalarda da öğrenciler, klinik personelinden iyi rol modeli, kolaylaştırıcı, destekleyici, öğretici, motive edici, fırsat verici olmalarını ve kendilerini ekip üyesi olarak görmelerini beklediklerini ifade etmişlerdir (Cooper ve ark, 2005; Harrison ve ark, 2007; Kim, 2007). Literatürde de deneyimli ve profesyonel hemşireler ile klinik eğitim yaşantısı geçiren öğrencilerin, kliniğe daha rahat uyum sağladıkları, profesyonel rol kavramını daha iyi yerleştirdikleri, kritik düşünme becerilerinin geliştiği, öz yeterliklerinin ve iletişim becerilerinin arttığı belirtilmektedir (Cooper ve ark, 2005; Kim, 2007).

Öğrenciler klinik uygulamaya ilişkin önerilerinde acil stajının daha uzun süreli olmasını istemişlerdir. Harrison ve arkadaşları (2007) son sınıf öğrencilerinin hastane ortamında bağımsız pratik uygulamalara hazırlamak amacıyla yürüttükleri eğitim programının sonunda, öğrencilerin yoğun bakım ve acil kliniğinde çalışmayı diğer kliniklere göre daha yararlı ve ilginç bulduklarını saptamışlardır. Tosun ve arkadaşlarının (2008) yapmış olduğu çalışmada da öğrenciler acil ve yoğun bakım rotasyonlarını daha yararlı bulduklarını belirtmişlerdir. Heslop, McIntyre ve Ives (2001) benzer bir çalışmada da öğrenciler, yoğun bakım, cerrahi, acil ve dahiliye stajlarını daha verimli bulmuşlardır. Öğrencilerin acil kliniğinde daha karmaşık hasta sorunları ve daha fazla sayıda hasta ile karşılaşmalarının ve uygulama olanaklarının çeşitliliğinin fazla olması sonucu, mesleki becerilerinin ve doyumlarının arttığı düşünülebilir. Ayrıca öğrenciler ameliyathane, doğumhane, poliklinik gibi birimlerinde staj alanı olmasını, devlet hastanelerinde de staj yapılmasını istemişlerdir. Öğrenciler özel ilgi alanları doğrultusunda ameliyathane, doğumhane ve poliklinik staj alanlarının olmasını, farklı çalışma alanlarını görmek ve deneyim kazanmak için diğer hastanelerde de staj yapılmasını önermiş olabilirler.

Sonuçların Uygulamada Kullanımı

Çağın değişen sağlık bakım gereksinimleri doğrultusunda, hemşirelerin rol ve işlevlerinin, dolayısıyla hemşirelik eğitimi müfredat ve uygulamalarının da değişmesi kaçınılmazdır. Bu doğrultuda hemşirelik eğitim programlarının etkinliğinin ve sonuçlarının değerlendirilmesi, değişen gereksinimler doğrultusunda yenilenmesi, eğitimin kaliteli ve verimli uygulanması açısından önemlidir. İnternlik eğitim programının değerlendirildiği bu çalışmada şu sonuçlar elde edilmiştir: Araştırmada öğrencilerin intern eğitim programının hedefleri doğrultusunda belirlenen 17 mesleki beceriye yönelik hedeflere büyük oranda ulaştıkları belirlenmiştir. İnternlik programının öğrencilerin, iletişim ve öğretim becerilerini gelişmesini, etik sorunların ve hatalı uygulamaların farkına varmalarını ve bakım becerilerini çok iyi geliştirdiği belirlenirken, yönetim ve liderlik, bakımda teknolojik olanakları kullanma gibi becerilerinin

daha az geliştiği sonucuna varılmıştır. Ayrıca intern eğitim programı sonunda öğrencilerin çoğunluğunun bu eğitim deneyimini yaşamaktan memnun oldukları, internlik programını diğer hemşirelik öğrencilerine de önerdikleri sonucuna varılmıştır. Öğrenciler öğretim elemanlarından internlik programı sürecinde kendilerine daha etkili danışmanlık yapmalarını, etkili ve yargılayıcı olmayan iletişim kurmalarını istemektedirler.

Bu sonuçlar doğrultusunda, öğrencilerin beklentileri ve önerileri çerçevesinde internlik programında gerekli olan bir takım düzenlemelerin yapılması önerilmektedir. Bu öneriler; öğrencilerin ihtiyaç duyduğu danışmanlık konularının belirlenmesi için kalitatif araştırmaların yapılması, internlik programında eğitici tutumlarının gözden geçirilmesi, öğreticiliği yüksek olan öğrenme ortamlarının artırılması (acil servis gibi), müfredat programı içerisinde yönetim ve liderlik konusunun teorik ve uygulama oranının artırılması, programın hedefleri göz önüne alınarak objektif ölçüm araçlarının geliştirilmesi olarak sıralanabilir.

Kaynaklar

- Akman, A., Canbay, D., Çil, A., Kuşoğlu, G., Özkan, N., Sönmez, F., Yalçınkaya, Ç. (2004). Bir deneyim paylaşımı: Çocuk sağlığı ve hastalıkları hemşireliği klinik stajı (internlik uygulaması). III. Ulusal Hemşirelik Öğrencileri Kongresi (Kongre Kitabı). Edirne. 29-30 Nisan, 143.
- Akyüz, A., Tosun, N., Yıldız, D., Kılıç, A. (2007). Klinik öğretimde hemşirelerin, kendi sorumluluklarına ve hemşirelik öğrencilerinin çalışma sistemine ilişkin görüşleri. *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni*, 6(6), 459-464.
- Arıkan, N., Öner, S., Baybuğa, M.S., Duygulu, S. (2004). Kanıt dayalı hemşirelik uygulamaları. III. Ulusal Hemşirelik Öğrencileri Kongresi (Kongre Kitabı). Edirne. 29-30 Nisan, 39.
- American Association of Colleges of Nursing (1998). A vision of baccalaureate and graduate nursing education: The next decade. Erişim tarihi:18 Mart 2011. <http://www.aacn.nche.edu/publications/positions/vision.htm>
- Bayık, A. (2001). Yirmi birinci yüzyıl hemşireliği, hemşirelik eğitimi ve hemşirelik eğitimcilerinin rolleri için nasıl bir değişim?. I. Uluslararası ve V. Ulusal Hemşirelik Eğitimi Kongresi (Kongre Kitabı). Nevşehir. 19-22 Eylül, 13-19.
- Chung, L.Y.F., Wong, F.K.Y., Cheung, S.C.M. (2008). Fostering maturity for senior nursing students: a pre-graduation clinical placement. *Nurse Educ Today*, 28, 409-418.
- Cooper, C., Taft, L.B., Thelen, M. (2005). Preparing for practice: students' reflections on their final clinical experience. *Journal of Professional Nursing*, 21, 293-302.
- Çavuşoğlu, H. (1991). Klinik öğretim. *Türk Hemşireler Dergisi*, 41, 21-24.
- Donaldson, J.H., Carter, C. (2005). The value of role modelling: Perceptions of undergraduate and diploma nursing (adult) students. *Nurse Education in Practice*, 5, 353-359.
- Erenel, AŞ., Dal, Ü., Kutlutürkan, S., Vural, G. (2008) Hemşirelik dördüncü sınıf öğrencilerinin ve hemşirelerin intörlük uygulamasına ilişkin görüşleri. *Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Dergisi*, 16-25.
- Espeland, V., Indrehus, O. (2003). Evaluation of student's satisfaction with nursing education in Norway. *Journal of Advanced Nursing*, 42(3), 226-236.
- Gümral, N., Coşar, F. (2006). Ebelik ve hemşirelik son sınıf öğrencilerinin okul-hastane işbirliği ile ilgili görüşlerinin değerlendirilmesi. *SDÜ Tıp Fakültesi Dergisi*, 13, 21-24.
- Harrison, T.M., Stewart, S., Ball, K., Brat, M.M. (2007). Enhancing the transition of senior nursing students to independent practice. *Journal of Nursing Administration*, 37, 311-317.
- Heslop, L., McIntyre, M., Ives, G. (2001). Undergraduate student nurses' expectations and their self-reported preparedness for the graduate year role. *Journal of Advanced Nursing*, 36, 626-634.
- Jacobs, S.K., Rosenfeld, P., Haber, J. (2003). Information literacy as the foundation for evidence-based practice in graduate nursing education: a curriculum-integrated approach. *Journal of Professional Nursing*, 19(5), 320-328.
- Karaöz, S. (1997). Hemşirelik esasları dersi alan öğrencilerin klinik uygulamaya ilişkin değerlendirmeleri. *C.Ü.Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi*, 1(1), 23-30.
- Kim, K.H. (2007). Clinical competence among senior nursing students after their preceptorship experiences. *Journal of Professional Nursing*, 23, 369-375.
- Mailloux, C.G. (2006). The extent to which students' perceptions of faculties' teaching strategies, students' context, and perceptions of learner empowerment predict perceptions of autonomy in BSN students. *Nurse Education Today*, 26, 578-585.
- Mohamed Ali, W.G., NAM, El Sebai. (2010). Effect of problem-based learning on nursing students' approaches to learning and their self directed learning abilities. *International Journal of Academic Research*, 2(4), 188-195.
- Orak, S., Ersin, I., Güngör, C., Yörük, F. (2003). SDÜ Isparta Sağlık Yüksekokulu 4. sınıf klinik sahada entegre uygulaması yapan (intörn) öğrencilerinin meslekleri ile ilgili bilgi ve tutumları. III. Ulusal Klinisyen Hemşireler ve Ebeler Kongresi (Kongre Kitabı). İzmir. 3-5 Ekim, 16.
- Orak, S., Orhan, H., Ağırman, Ö., Özgürce, B. (2008). Hemşirelik - ebeler eğitiminde Süleyman Demirel Üniversitesi örneği: Isparta Sağlık Yüksekokulu intörn öğrencilerinin klinik sahada entegre uygulaması ile ilgili bilgi ve tutumları. *S.D.Ü. Tıp Fakültesi Dergisi*, 15(3), 11-16.
- Özen, T., Kırmızıoğlu, S., Sandıkçı, H., Zaferoğlu, S. (2005.) Okul- hastane işbirliği modelleri. IV. Ulusal Hemşirelik Öğrencileri Kongresi (Kongresi Kitabı). Ordu. 5-6 Mayıs, 211.
- Peyrovi, H., Nikravesh, M.Y., Oskouie, S.F., Berterö, C. (2005). Iranian student nurses' experiences of clinical placement. *International Nursing Review*, 52, 134-141.
- Sevean, P.A., Poole, K., Strickland, S. (2005). Actualizing scholarship in senior baccalaureate nursing students. *Journal of Nursing Education*, 44, 473-476.
- Sökmen, S., Baykal, Ü. (2001). Hemşirelik yüksekokullarında eğitimi iyileştirme çalışmaları için durum değerlendirilmesi. I. Uluslararası ve V. Ulusal Hemşirelik Eğitimi Kongresi (Kongre Kitabı). Nevşehir. 19-22 Eylül, 143-147.
- Sütçü, H., Akbayrak, N. (2001). Hemşirelik yüksekokulu öğrencilerinin aktif eğitimi ile ilgili görüşleri. I. Uluslararası ve V. Ulusal Hemşirelik Eğitimi Kongresi (Kongre Kitabı). Nevşehir. 19-22 Eylül, 137-138.
- Tiwari, A., Lam, D., Yuen, K.H., Chan, R., Fung, T., Chan, S. (2005). Student learning in clinical nursing education: Perceptions of the relationship between assessment and learning. *Nurse Education in Practice*, 25, 299-308.
- Tosun, N., Oflaz, F., Akyüz, A., Kaya, T., Yava, A., Yıldız, D., Akbayrak, N. (2008). Hemşirelik Yüksek Okulu öğrencilerinin intörn eğitim programından beklentileri ile program sonunda kazanım ve önerilerinin değerlendirilmesi. *Gülhane Tıp Dergisi*, 50, 164-171.